

VR 31 JAN T/M ZO 2 FEB

Quatuor Daniel, foto: Marco Borggreve

SJOSTAKOVITSJ FESTIVAL

SPOT/DE OOSTERPOORT

VRIJDAG 31 JANUARI

18.45 - 22.15 UUR

Festivalopening met Engelstalige
introduction door Dan Elphick en
Elizabeth Wilson.

Pauze

Strijkkwartet nr. 1 in C op. 49 (1938)

Moderato

Moderato

Allegro molto

Allegro

Strijkkwartet nr. 2 in A op. 68 (1944)

Ouverture: Moderato con moto

Recitatief en Romance: Adagio

Wals: Allegro

Thema met variaties: Adagio

Pauze

Strijkkwartet nr. 3 in F op 73 (1946)

Allegretto

Moderato con moto

Allegro non troppo

Adagio

Moderato

ZATERDAG 1 FEBRUARI

11.30 - 12.45 UUR

Engelstalige masterclass door
altviolist Alan George aan het
Otilka Quartet (i.s.m. NSKA).

14.00 - 15.00 UUR

Strijkkwartet nr. 4 in D op. 83 (1949)

Allegretto

Andantino

Allegretto

Allegretto

17:15 - 18:15 UUR

Strijkkwartet nr. 6 in G op. 101 (1956)

Allegretto

Moderato con moto

Lento

Lento - Allegretto

Strijkkwartet nr. 7 in Fis op. 108 (1960)

Allegretto

Lento

Allegro - Allegretto

Strijkkwartet nr. 5 in Bes op. 92 (1952)

Allegro non troppo

Andante - Andantino

Moderato - Allegretto - Andante

Strijkkwartet nr. 8 in c op. 110 (1960)

Largo

Allegro molto

Allegretto

Largo

Largo

15.30 - 16.45 UUR

Engelstalig lecture recital door Dan
Elphick en Elizabeth Wilson, muzikaal
ondersteund door het Otilka Quartet.

18.15 - 20.00 UUR

Talking Dinner met Engelstalige
lezing door Dan Elphick en
Elizabeth Wilson en livemuziek
van The Jazzmob.

Allegretto

Adagio

Allegro

20.30 - 21.30 UUR

Strijkkwartet nr. 9 in Es op 117 (1964)

Moderato con moto

Adagio

Strijkkwartet nr. 10 in As op. 118

(1964)

Andante

Allegro furioso

Adagio

Allegretto

ZONDAG 2 FEBRUARI

11.30 - 12.45 UUR

Engelstalige masterclass door
altviolist Alan George aan
Quarteto Iro (i.s.m. NSKA).

Strijkkwartet nr. 14 in Fis op. 142

(1972-1973)

Allegretto

Adagio

Allegretto

14.00 - 15.00 UUR

Strijkkwartet nr. 11 in f op. 122 (1966)

Inleiding: Andantino

Scherzo: Allegretto

Recitatief: Adagio

Etude: Allegro

Humoreske: Allegro

Elegie: Adagio

Finale: Moderato

18.15 - 20.00 UUR

Talking Dinner met Engelstalige
lezing door Dan Elphick en
Elizabeth Wilson en livemuziek
van The Jazzmob.

20.30 - 21.20 UUR

Strijkkwartet nr. 15 in es op. 144

(1974)

Elegie: Adagio

Serenade: Adagio

Intermezzo: Adagio

Nocturne: Adagio

Treurmars: Adagio molto

Epiloog: Adagio

Strijkkwartet nr. 12 in Des op. 133

(1968)

Moderato

Allegretto

15.30 - 16.45 UUR

Engelstalig lecture recital door Dan
Elphick en Elizabeth Wilson, muzikaal
ondersteund door Quarteto Iro.

Two Pieces for string quartet

'Elegy and Polka' (1931)

*(arranged from Lady Macbeth of the
Mtsensk District and The Golden Age)*

17.15 - 18.15 UUR

Strijkkwartet nr. 13 in bes op. 138

(1969-1970)

Adagio

In 2025 is het 50 jaar geleden dat Dmitri Sjostakovitsj overleed, een van de grootste componisten van de 20^e eeuw. SPOT Groningen organiseert van vrijdag 31 januari t/m zondag 2 februari een driedaags eerbetoon. Zijn vijftien strijkkwartetten vormen het kloppend hart van het festival en worden chronologisch en verspreid over zeven concerten uitgevoerd door het befaamde Quatuor Danel. In 2024 presenteerde het Frans-Belgische kwartet voor de tweede maal een internationaal lovend ontvangen en met prijzen bekroonde opname van de gehele cyclus.

Lezingen van kenners en oorgetuigen

Rondom de concerten werpen musicoloog Dan Elphick en cellist en auteur Elizabeth Wilson (schrijver van het boek *Shostakovich, A Life Remembered*) mede aan de hand van herinneringen van vrienden, medemuzikanten en andere tijdgenoten licht op de muziek van Sjostakovitsj. Op zaterdag en zondag verzorgt altviolist Alan George i.s.m. de Nederlandse Strijkkwartet Academie een masterclass. George is oprichter van het wereldberoemde Fitzwilliam Quartet, dat begin jaren zeventig bevriend was met Sjostakovitsj en zijn laatste drie kwartetten aan onze kant van het IJzeren Gordijn in première bracht. Tevens is er op zaterdag en zondag een Talking Dinner.

De 15 strijkkwartetten van Sjostakovitsj: een reis door de tijd en het leven

Sjostakovitsj leefde en componeerde in de schaduw van Stalin en leed en lachte in zijn muziek. Nergens kun je dat beter horen dan in zijn vijftien strijkkwartetten. Al luisterend krijg je het gevoel dat je bladert door een dagboek waarin hij zijn leven heeft vastgelegd. Je krijgt niet alleen een prachtig inzicht in de ontwikkeling die Sjostakovitsj als componist doormaakte, maar wordt ook meegenomen in zijn gevoelens en gedachtes. Je hoort diepe droefheid, hartstocht, humor, maar tussen de noten verborgen klinkt er ook protest.

Gezamenlijk vormen de vijftien kwartetten een adembenemende reis door de tijd en langs het leven van Sjostakovitsj. Daniel Rowland, voormalig primarius van het Brodsky Quartet dat in februari 2018 de complete kwartetten ook al eens in De Oosterpoort uitvoerde, schreef dat “de reis van de lyriek en het optimisme van het *Eerste Kwartet* voert naar de oorlogstragiek van het *Derde Kwartet* en de emotionele lyriek van het *Vierde ‘Joodse’ Kwartet*, naar het *Vijfde*, een meesterwerk van symfonische proporties. Na het relatief onbezorgde *Zesde*, waarin alle delen met een sierlijke buiging eindigen volgt dan het verpletterende centrale drieluik van de kwartetten *Zeven*, *Acht* en *Negen*. Het compacte, donkere *Zevende* is opgedragen aan zijn jong overleden eerste vrouw Nina, het wervelende *Negende* aan zijn nieuwe grote liefde Irina, en hoewel het verbijsterende *Achtste* officieel is opgedragen ‘aan de slachtoffers van fascisme en oorlog’ (Sjostakovitsj schreef het in 1960 nadat hij in Dresden getuige was van de desastreuze gevolgen van de bombardementen van de geallieerden, red) vormt dit meesterwerk eigenlijk zijn eigen grafschrift.”

De latere kwartetten noemt Rowland steeds meer experimenteel maar ook het meest fascinerend. “Het *Twaalfde* is een fenomenaal werk vol pathos en virtuositeit terwijl Sjostakovitsj in het *Dertiende* in de gedaante van de altviool een beklemmende, beangstigende wereld instapt, eindigend in ijzingerwekkende

eenzaamheid. En tot slot van onze reis samen, komen we bij het fenomenale *Vijftiende*. We horen klaaglijke orthodoxe kerkzang, nachtelijke serenades, volgen een rouwstoet voor de componist zelf, dit alles gepuncteerd door wilde uitbarstingen van heftige emoties. Na een laatste ademtocht blazen we de kaarsen uit en gaan de nacht in.”

Een leven in de schaduw van Stalin

In de inleiding die Sjostakovitsj-kenner Jan Auke Walburg maakte voor het programmaboekje van het Sjostakovitsj Festival 2022 in De Singel in Antwerpen – waar Quatuor Danel net als in Groningen de integrale strijkkwartetten uitvoerde – vertelt hij over de historisch complexe achtergrond in de Sovjet-Unie waartegen de muziek van Sjostakovitsj zich afspeelt. “Als schooljongen maakte hij de Eerste Wereldoorlog en de revolutie van 1917 mee en in zijn latere leven de Tweede Wereldoorlog. Er werd zware druk op hem uitgeoefend om zich ten aanzien van de communistische revolutie volgzzaam op te stellen. Hij werd geacht muziek te maken, die arbeiders konden begrijpen en waarderen. Het regime had kort voor 1930 vastgesteld dat dit muziek moest zijn met een optimistische ondertoon. De held, het liefst van eenvoudige komaf, moest strijden en vervolgens overwinnen. Bovendien moest het om echt Russische muziek gaan, zoals die ook te horen is in de Russische volksmuziek.

Die opdracht bezorgde Sjostakovitsj een levenslange innerlijke strijd. Als door en door integer musicus wilde hij componeren vanuit zijn eigen ervaringen, gevoelens en overtuigingen. Maar hij moest ook overleven en dat was voor mensen die zich niet aan het communisme van Stalin wilden conformeren, niet gemakkelijk. Een mensenleven was weinig waard en miljoenen werden vermoord en in kampen opgesloten, waaronder ook veel kunstenaars. De hevige ervaringen uit zijn leven hebben een weg gevonden in zijn muziek, in al zijn muziek, en met name in zijn kwartetten, die voor hem de functie van een dagboek lijken te hebben gehad. Soms reageert hij daar in zijn muziek met verstild verdriet op, soms met explosieve woede, soms vol sarcasme en soms met humor. Zijn kwartetten zijn emotioneel, melodieus prachtig en lyrisch, en barsten van de muzikale vondsten. Bovendien heeft hij zijn kwartetten, meer dan andere werken, kunnen onttrekken aan de dwingende regels van de partij. Het merendeel ervan heeft hij opgedragen aan geliefden en vrienden.”

Chaos in plaats van muziek

De directe aanleiding voor Sjostakovitsj om zich te zetten aan het schrijven van strijkkwartetten was de ban die Stalin had uitgeroepen over zijn opera *Lady Macbeth van het Mtsensk* uit 1934. *Lady Macbeth* is direct een groot succes, ook in het buitenland. Dan bezoekt Stalin in 1936 een uitvoering van de opera en vertrekt tot ontzetting

van Sjostakovitsj al voor het einde. Twee dagen later begint het. Een eerste artikel verschijnt op de voorpagina van de *Pravda* onder de titel: 'Chaos in plaats van muziek'. Het slot is opvallend dreigend: 'Dit spel kan slecht aflopen.' Iedereen weet wat dat zinnetje betekent. Snel na elkaar verschijnt het ene na het andere artikel en de toon wordt steeds dreigender. Sjostakovitsj durft nauwelijks meer te componeren. Hij trekt zijn *Vierde Symfonie* terug, omdat ook die al meteen kritiek krijgt. Hij vreest voor zijn (artistieke) leven en verontschuldigt zich in het openbaar op de 'gerechtvaardigde kritiek'. Zijn *Vijfde Symfonie* beschouwt men als zijn creatieve verontschuldiging. Deze is ook eenvoudiger van vorm dan de voorgaande symfonieën, die meer experimenteel van aard zijn.

Het strijkkwartet als veilig toevluchtsoord

In 1938 is Sjostakovitsj aan het bijkomen van de ingrijpende gebeurtenissen. Een jaar lang componeert hij nauwelijks, behalve filmmuziek van een propagandistisch karakter. Na de geboorte van zijn zoon Maxim en op de tweede verjaardag van zijn dochter Galja begint Sjostakovitsj aan zijn *Eerste Strijkkwartet*. Het is 30 mei 1938. Het plezier in het schrijven voor strijkkwartet krijgt hem te pakken en binnen een paar maanden is het werk al gereed. Hij schrijft aan een vriend: "Een kwartet is een van de moeilijkste muzikale genres. Ik schreef de eerste bladzijde als een soort oefening en

dacht er totaal niet over na het af te maken of te publiceren... Maar het werk begon me in zijn ban te krijgen, zozeer dat ik de rest ongelofelijk snel klaar had. In mijn eerste kwartet moet men niet naar bijzondere diepzinnigheden zoeken. Het is vrolijk, opgewekt en bevlogen. Ik zou het 'lenteachtig' noemen."

Na de kritiek die na *Lady Macbeth* was gevolgd, lijkt het strijkkwartet een veilig toevluchtsoord. Kamermuziek is immers voor een kleinere groep kenners, anders dus dan opera's, balletten of grote symfonieën. In zijn onstuitbare behoefte om te componeren, kan hij zich juist met kamermuziek onder de radar van de partij bewegen. Bij het componeren van zijn *Eerste Strijkkwartet* ontdekt hij al meteen de ruimte die dat medium biedt voor een veel persoonlijker manier van componeren, waarin hij zijn gevoelens kwijt kan.

Verspreid over een periode van 36 jaar zou Sjostakovitsj er uiteindelijk vijftien componeren. Met een cynische blik op de geschiedenis zou je kunnen zeggen dat we daar Stalin dankbaar voor moeten zijn. Zonder zijn banvloek zouden die er wellicht niet gekomen zijn.

Met dank aan

Een leven in kwartetten - De vijftien kwartetten van Dmitri Sjostakovitsj van schrijver Jan Auke Walburg (Uitg. PerformaBoeken, Amsterdam, 2021).

Quatuor Danel

Het in 1991 opgerichte Quatuor Danel hoort al jaren thuis in de internationale kwartetentoptien. Sinds 2014 spelen de musici in de huidige samenstelling. Hun volle agenda brengt het Frans-Belgische ensemble naar alle grote concertpodia wereldwijd. Daarnaast bracht het kwartet een reeks baanbrekende cd-opnames uit. Met name de gedurfde interpretaties van de strijkkwartetten van Haydn, Beethoven, Schubert, Sjostakovitsj en Weinberg worden internationaal geroemd.

Russische componisten hebben een speciale plaats in het repertoire van Quatuor Danel. In 2005 zette het kwartet de vijftien strijkkwartetten van Sjostakovitsj voor de eerste maal op cd. In april 2024 verscheen een tweede, internationaal zeer lovend ontvangen liveregistratie van de gehele cyclus, ditmaal opgenomen in het Gewandhaus Leipzig. De opname kreeg een 10 in Luister en

werd bekroond met de International Classical Music Award. De jury prijst hen om “de briljante instrumentale uitvoeringen en het gevoel van totale toewijding.”

In het seizoen 2024-2025 gaat Quatuor Danel opnieuw naar Leipzig, voor de uitvoering en opname van Prokofjevs strijkkwartetten én voor de presentatie van alle strijkkwartetten van Sjostakovitsj tijdens een grootschalige herdenking van de 50e sterfdag van de componist

Eerste violist Marc Danel is sinds 2011 artistiek leider en hoofddocent van de Nederlandse Strijkkwartet Academie. Ook de andere drie leden van het Quatuor Danel zijn als docent bij de NSKA betrokken.

viool: **Marc Danel**
viool: **Gilles Millet**
altviool: **Vlad Bogdanas**
cello: **Yovan Markovitch**

Quatuor Danel, foto: Marco Borggreve

Elizabeth Wilson, foto: onbekend

Elizabeth Wilson

Cellist, docent en auteur Elizabeth Wilson verbleef als dochter van de Engelse ambassadeur gedurende de Koude Oorlog in Moskou. Van 1964 tot 1971 studeerde ze bij cellolegende Mstislav Rostropovich, een goede vriend van Sjostakovitsj. Ze woonde in die jaren verschillende premières bij van het latere werk van de componist en ontmoette hem persoonlijk. Naast haar carrière als uitvoerend musicus en docent schrijft Wilson over muziek en musici.

In 1994 verscheen *Shostakovich, A Life Remembered*, een unieke studie van de componist, gebaseerd op herinneringen van zijn familieleden, vrienden, medemuzikanten en andere prominente tijdgenoten. Wilson – die vloeiend Russisch spreekt – beschrijft Sjostakovitsj zoals hij door zijn naasten werd gezien en herinnerd. The New York Times noemde het “the most important book ever published about the greatest Russian composer of the twentieth century”.

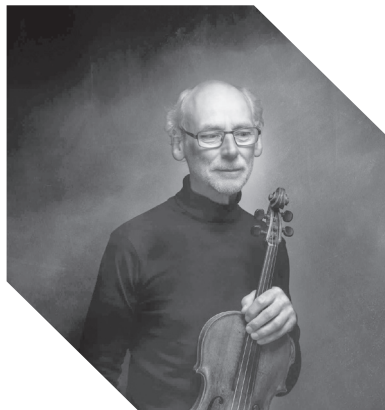
Noemenswaardig is zeker ook het in 1998 verschenen *Jacqueline Du Pré: Her Life, Her Music, Her Legend*, een prachtige biografie over de wereldberoemde, jonggestorven Du Pré. Net als Wilson was ook zij in de jaren zestig in Moskou een leerling van Rostropovich.

Dan Elphick, foto: onbekend

Dan Elphick

Dan Elphick is musicoloog en onderzoeker en werkzaam als docent aan de Royal Holloway, University of London. Zijn onderzoek richt zich op de geschiedenis en analyse van Russische en Oost- en Centraal-Europese muziek sinds de 19^e eeuw, evenals muziek en politiek in bredere zin. In 2019 verscheen van zijn hand het fascinerende boek *Music Behind the Iron Curtain*. Daarnaast is hij betrokken bij *DSCH*, een tijdschrift gewijd aan het leven en werk van Sjostakovitsj.

Alan George, foto: Glen T photography

Alan George

Altviolist Alan George was in 1968 een van de oprichters van het beroemde Fitzwilliam (String) Quartet. In 1972 verzorgde de groep de Britse première van het *Strijkkwartet nr. 13* van Sjostakovitsj, in aanwezigheid van de componist zelf. Het was het begin van een korte, maar innige muzikale vriendschap. Sjostakovitsj vertrouwde ook de 'westerse' première van zijn laatste twee kwartetten toe aan het Fitzwilliam Quartet. Een geplande reis om een week met de componist in Moskou door te brengen, werd echter geannuleerd toen hij in augustus 1975 overleed.

Niet veel later nam het Fitzwilliam Quartet als eerste alle vijftien strijkkwartetten van Sjostakovitsj op. De opnames wonnen internationale prijzen en de volledige cycli werden gepresenteerd in onder andere Londen, New York en Montréal. Benjamin Britten meldde kort voor zijn eigen overlijden dat Sjostakovitsj hem had verteld dat de Fitzwilliams de voorkeursvertolkers van zijn kwartetten waren.

Alan George is na 57 jaar het enige originele lid van het Fitzwilliam Quartet. Sinds 2009 is hij tevens directeur van de Academy of St Olave's, het vooraanstaande kamerorkest van York. Daarnaast is George auteur van diverse studies over de kamermuziek van Sjostakovitsj en van talrijke artikelen en programmatoelichtingen, en geeft hij lezingen voor BBC-radio en op diverse festivals en in concertzalen in Groot-Brittannië en de VS.

The Jazzmob, foto: Marijn Boere

The Jazzmob

The Jazzmob is een sextet dat niet alleen jazzstandards speelt, maar ook graag verschillende stijlen combineert. Zo was de groep in De Oosterpoort te horen tijdens de eerste twee edities van Masterpiece, waar de musici klassieke thema's van Tsjaikovski en Moessorgski een jazzy outfit gaven. Tijdens de Talking Dinners op zaterdag 1 en zondag 2 februari speelt de groep muziek van Sjostakovitsj, waaronder delen uit diens *Jazz Suites*. The Jazzmob bestaat uit Bram Kruis (altsaxofoon), Johan Boekema (trompet), Nick Borchers (piano), Sirach ter Veer (gitaar), Joost van der Bijl (bas) en Christian Rockeman (drums).

Nederlandse Strijkkwartet Academie

De Nederlandse Strijkkwartet Academie (NSKA) begeleidt jonge getalenteerde kwartetten naar een florerende toekomst in de internationale podiumkunsten. Ensembles als het Matangi Quartet, het Ragazze Quartet en het Dudok Quartet behoren tot de alumni van de NSKA, die in 2001 werd opgericht door Stefan Metz. Sinds 2011 is de artistieke leiding in handen van Marc Danel, primarius van Quatuor Danel. De masterclasses van Alan George op zaterdag 1 en zondag 2 februari worden georganiseerd in samenwerking met de NSKA.

Otilka Quartet, foto: Ewald Geerdink

Otilka Quartet

Het in 2020 opgerichte Otilka Quartet bestaat uit Iris van Nuland (viool), Lucien Renette (viool), Francisca Galante (altviool) en Stefano Bruno (cello). Het viertal was al te horen bij het tv-programma *Podium Klassiek* op NPO2 en bij Radio Klassiek. Op zaterdag 1 februari volgen de musici de masterclass van Alan George en zijn te horen bij het lecture recital van Dan Elphick en Elizabeth Wilson.

Quarteto Iro, foto: onbekend

Quarteto Iro

De Zwitsers-Franse cellist en componist Cyprien Lengagne speelde op prestigieuze festivals zoals de Sommets Musicaux de Gstaad en het Pablo Casals Festival in Prades. In 2024 trad hij toe tot de Académie Jaroussky in Boulogne-Billancourt. Als componist won hij met zijn orkestwerk *Eclipse* de aanmoedigingsprijs Neue Kompositionen Fonds Jacques Cerf. Op zondag 2 februari volgen Lengagne en de andere musici van Quarteto Iro de masterclass van Alan George en zijn te horen bij het lecture recital van Dan Elphick en Elizabeth Wilson.

